

В статье обоснована и разработана методика преподавания спецдисциплин по обработке металлов с учетом новейших технологий контроля, что включает рассмотрение систем контроля касания при металлообработке, первичные преобразователи контрольно-измерительных систем, использование которых дает возможность повысить контроль процесса обработки детали и уровень квалификации будущих специалистов по обработке металлов при изготовлении более качественной детали в процессе ее обработки.

Вайнтрауб Марк Абрамович – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії змісту професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН (м. Київ)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Дзундза А.І.

РОЛЬ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ІДЕЯХ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

В.М. Вакуленко, О.О.Стягунова

У статті проаналізовано змістовні і структурно-динамічні характеристики системи ціннісних орієнтацій студентів різних спеціальностей на ідеях народної педагогіки та взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з іншими особистісними якостями.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Перехід до ринкової економіки і демократії, кардинальні соціально-економічні, ідеологічні, політичні та загальнокультурні зміни, які відбуваються в Україні неодмінно призводять до серйозних змін в ціннісно-особистісній сфері усіх членів суспільства. Так, якщо раніше безумовним пріоритетом користувалися соціальні цінності: служіння Батьківщині, суспільству, людям, то в наш час відбувається послідовна переорієнтація на цінності індивідуально-особистісного плану, саме тому проблема цінностей у центрі уваги сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

У соціально-філософській та психологічній літературі проблема ціннісних орієнтацій особистості розглядається в дослідженнях М.І. Алексєєвої, Б.Г. Ананьєва, Б.С. Бакірова, Г.О. Балла, М.І. Бобневої, М.Й. Боришевського, А.П. Вардемацького, В.О. Василенко, Є.І. Головахи, Г.Я. Головних, О.Г. Здравомислова, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, С.Д. Максименка, В.М. М'ясищева, С.Л. Рубінштейна, А.О. Ручки, В.В. Сусленко, А.О. Табунса, В.П. Тугаринова, В.О. Ядова, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла та інших.

Вивченню особливостей формування ціннісних орієнтацій у юнацькому віці присвячені дослідження Е.О. Васиної, Н.О. Волкової, І.В. Дубровіної, Д.Й. Фельдштейна, К. Роджерса та інших.

Багато дослідників (М.І. Алексєєва, Б.Г. Ананьєв, М.Й. Боришевський, Н.І. Іванцев, Н.О. Коваль, С.Д. Максименко, Н.М. Мачурова, Л.В. Разживіна, В.І. Слободчиков та інші) підкреслюють важливість вузівського етапу становлення особистості, сензитивність цього періоду для духовного розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій, настановлень тощо.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

У дослідженнях встановлено, що ціннісні орієнтації, виражаючи характер ставлення людини до різних аспектів матеріального і духовного світу, посідають істотне місце у структурі особистості, відображають рівень її розвитку, здійснюють регуляцію діяльності та поведінки. Разом з тим, у педагогічній літературі поки немає достатніх даних про змістовні і структурно-динамічні характеристики системи ціннісних орієнтацій студентів різних спеціальностей; про взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з іншими особистісними якостями студентів ВНЗ на ідеях народної педагогіки. Це ускладнює отримання цілісного уявлення про особистість, її духовний потенціал. У педагогічній літературі недостатньо даних також про те, який вплив здійснює навчально-виховний процес вузу на формування ціннісних орієнтацій, особистісне зростання студентів, на формування професійно-значущої ієрархії ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів на засадах народної педагогіки. Саме вирішенню цих завдань присвячена наша робота.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є аналіз сучасного стану формування статеких відносин через соціалізацію та інкультурацію, під якою ми розуміємо

процес засвоєння традицій, звичаїв, цінностей і норм рідної культури, вивчення і передачу культури.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Система цінностей – це та ланка, яка пов'язує суспільство з індивідом, включає його в систему суспільних відносин. Цінності (соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні тощо) лежать в основі вибору цілей, засобів та умов діяльності. Цінності – системоутворювальне ядро програми, задуму, діяльності і внутрішньої» духовного життя людини. Духовні прагнення, принципи, норми моралі стосуються не стільки сфери діяльності, інтересів, скільки сфери цінностей. Стимули і причини людської діяльності дістають подальшого розвитку: потреби, перетворені в інтереси, у свою чергу, перетворюються в цінності [3, 132].

Ціннісні орієнтації є одним з найважливіших елементів структури особистості, оскільки в них сконцентовано суб'єктивне ставлення до об'єктивних рівнів буття людини, що зумовлює спрямованість її соціальної поведінки. Ціннісні орієнтації істотно впливають на стиль мислення і життя індивіда, перебіг емоційних та мотиваційних процесів. Завдяки ціннісним орієнтаціям людина вирішує багато життєво важливих для себе питань навчальної, громадської, професійної, суспільне корисної та інших видів діяльності. У них втілюються результати навчання та виховання особистості в окремі вікові періоди розвитку, набуття життєвого досвіду, особливості світосприймання.

До цих пір залишаються актуальними слова К.Д. Ушинського, який вважав, що навчання і виховання, створене самим народом і засноване на їх ідеях, має ту виховну силу, якої немає в самих кращих системах, заснованих на абстрактних ідеях або запозичених у іншого народу [4]. Усвідомлення того, що втрата багатьох прогресивних традицій вже привела до духовного зубожіння суспільства і розриву зв'язку часів і поколінь, примушує педагогів шукати шляхи відродження інтересу і національно-культурних традицій народу різних регіонів країни на основі глибокого їх вивчення. Звернення до народної педагогічної думки, в якій представлено багатовіковий досвід народу, є актуальним на сучасному етапі розвитку педагогічної думки.

У сучасних дітей майже немає уявлень про норми статевої поведінки, взаємовідносин в родині. Все це сприяє тому, що діти дошкільного віку засвоюють потворні уявлення щодо статево-рольових

позицій. Благодатним підґрунтям для статевого виховання дітей дошкільного віку за цих умов є твори українського фольклору, що відрізняються красою та милозвучністю мови, високими моральними цінностями, можуть слугувати зразком взаємостосунків осіб різної статі між собою. Проте, саме цей аспект дослідження залишається поза увагою науковців. Українська народна традиція знаходить відбиття у фольклорних творах, іграх та обрядах. Водночас українські фольклорні твори, народні ігри з текстами, які б сприяли статево му вихованню дітей дошкільного віку, застосовуються безсистемно.

Статеве виховання – процес, спрямований на вироблення якостей, рис, властивостей, а також настанов особистості, що визначають необхідні суспільству відносини людини з представниками іншої статі; формування поваги, дружби між хлопчиками та дівчатками, набуття ними відповідних норм та уявлень, виховання доброзичливих і позитивних взаємовідносин, диференційований підхід до організації життєдіяльності дітей з урахуванням специфіки статі; особлива частина морального виховання. У педагогіці та психології статеве виховання передбачає два аспекти: відносин та взаємовідносин [2].

У контексті сучасних досліджень з'явилося теоретичне розмежування понять „стать” та „гендер” [1]. Стать відноситься до біологічних характеристик, відповідно до яких люди поділяються на категорії „чоловік”, „жінка”, а гендер – до соціальних та соціально-психологічних атрибутів, що поділяють людей на категорії „чоловічий”, „жіночий”. Водночас у сучасному суспільстві досить важко розмежувати біологічну зумовленість статі та її соціальне моделювання.

Безліч поведінкових проявів у життєвих ситуаціях зумовлена різноманіттям психологічних типів особистостей. Таке різноманіття можна пояснити індивідуальними особливостями людини, неповторне єднання яких зумовлює особистісну неповторність людини.

Серед індивідуальних особливостей чи не найголовнішою є статева приналежність індивіда. Точніше, не сам факт чоловічої чи жіночої статі, а усвідомлення себе як типового представника певної статі.

У людини є потреба відповідати типовим для неї та її оточення уявленням про еталони жіночності та мужності.

Стать в характеристиці індивідуальності визначає практично усе: і своєрідність установок, і особливості саморегуляції, і стиль життєдіяльності, і формально-динамічні характеристики психічної

діяльності. В той самий час названі і не названі особливості індивіда визначаються далеко не лише статевою приналежністю. Але крізь усі індивідуальні риси проступає приналежність до статі. Причому, у одних людей ця своєрідність виражена більш чітко, а у інших проявляється не так яскраво і однозначно, хоча тотально впливає і на динаміку, і на зміст психічного життя.

На думку багатьох дослідників, статевая типізація – це процес засвоєння атрибутів своєї статі. Психологічні елементи статевого типу закладаються дуже рано і в результаті стають однією з базових психофізіологічних характеристик індивідуальності [2].

З давніх часів, при народженні у колиску ліворуч для доньки клали ляльку, для хлопчика праворуч – сопілку. За старими повір'ями то були символічні атрибути не тільки статевої різниці, а й обереги, які прийшли з часів язичництва і мали в собі магічну силу. Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні. Народні іграшки перевірені дитячою любов'ю до неї, дитячою грою. Народна іграшка несе в собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу.

Як ми вже вказували, різниця в поведінці чоловіків та жінок пов'язана не із самою приналежністю до певної статі, а з засвоєнням різних норм поведінки, яким, за існуючими стереотипами в нашому суспільстві, повинні відповідати представники даної статі.

У нашому дослідженні формування статевої відносин розглядається через соціалізацію та інкультурацію (enculturation), під якою ми розуміємо процес засвоєння традицій, звичаїв, цінностей і норм рідної культури, вивчення і передачу культури, що триває все життя.

За визначенням М. Радзівілової, статевая соціалізація – невід'ємна частина загального процесу соціалізації, що включає три компоненти: розвиток уявлень про себе, як представника певної статі; виникнення статево-рольових переваг та ціннісних орієнтацій, а також відповідних статі форм поведінки. Провідними механізмами статевої соціалізації можна вважати статевою ідентифікацію та диференціацію.

Статевая ідентифікація – це ототожнення себе з представниками певної статі, що проявляється в єдності поведінки та самосвідомості індивіда, який відносить себе до певної статі та орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі.

Статева диференціація – це відокремлення себе від представників протилежної статі, що проявляється в сукупності генетичних, морфологічних та фізіологічних ознак, на основі яких розрізняють чоловічу та жіночу стать.

Дитина упорядковує соціальний світ за типами або категоріями людей і по різному реагує на однакові дії людей, які вони виконують у різних ролях. Виконання ролі (role performance) – це реальна (актуальна) поведінка особи, що займає той чи інший статус. Статеві ролі – це диференціація діяльності, статусів, прав, обов'язків індивідів залежно від їх статевої приналежності; система середовищних стандартів, предписань, нормативів, очікувань, яким людина має відповідати, щоб її визнали як хлопчика чи дівчинку. Чоловіча роль переважно асоціюється з грубістю, силою, енергійністю, а жіноча – зі слабкістю, ніжністю, миролюбивістю [3].

Статеворольова поведінка – це поведінка особи чоловічої чи жіночої статі, яка бере на себе певну роль, відповідно до статевої приналежності.

Стать впливає на засвоєння певних форм поведінки, на формування мотивів, настанов та інтересів особистості. Суспільство регламентує засвоєння різних типів поведінки представниками різних статей. Жінки засвоюють фемінний тип поведінки, а чоловіки – маскулінний.

В українській культурі фемінність пов'язують з м'якістю, слабкістю» пасивністю, залежністю і з підпорядкуванням. Жінкам, у порівнянні з чоловіками, властиві більш виражена консервативність і терпіння. У жінок чіткіше виражені емоційна чутливість, чуйність, конформність, потреба в емоційній близькості.

Маскулінність асоціюється з активністю, силою, впевненістю, доміантністю, агресивністю. Чоловічий стиль спілкування видає турботу про незалежність, а жіночий – про взаємну залежність. Чоловіки більш схильні до дій характерних для людей, наділених владою, – вони говорять із натиском і перебивають співрозмовника, твердіше дивляться у вічі, рідше посміхаються. Жінки ж (особливо в різностатевих групах) віддають перевагу менш прямим засобам впливу на співрозмовника, які відповідають жіночому розумінні відносин між людьми, – вони менше перебивають, більш тактовні і ввічливі менш самовпевнені.

З'ясовано, що типово чоловічий образ – це набір рис, пов'язаний з соціально необмеженим стилем поведінки, компетенцією та раціональними здібностями, активністю та ефективністю. Типово жіночий образ, навпаки, включає соціальні та комунікативні вміння, теплоту та емоційну підтримку.

При цьому надмірна акцентуація як типово маскулінних, так і типово фемінних рис набуває вже негативного оціночного забарвлення: типово негативними якостями чоловіка визначаються грубість, авторитаризм, гіперраціоналізм і т. ін., а жінкам притаманні залежність, пасивність, емоційна вразливість тощо.

Нами було виокремлено основні закономірності у вихованні статево-рольової поведінки дітей дошкільного віку: спеціально організовані види діяльності, методи та прийоми обумовлюють статево-рольову поведінку дошкільників; твори українського фольклору залучають дітей до народних традицій; виховують у дітей дошкільного віку майбутнього чоловіка і жінку; надають зразки статево-рольової поведінки; середовище, насичене „чоловічими” і „жіночими” образами, сприяє вихованню основ досвіду чоловічої та жіночої поведінки; оволодіння батьками та педагогами знаннями про цінність і значущість виховання статево-рольової поведінки дітей, починаючи з дитинства, набуття ними досвіду використання диференційованих засобів та методів виховання хлопчиків і дівчаток сприяє формуванню в дітей основ досвіду чоловічої та жіночої поведінки.

Поширена у 60-80 рр. концепція "поліпшення становища жінок" виконала свою історичну роль і їй на заміну у 90 рр. прийшла концепція "гендерного" підходу до розвитку суспільства [1, 5]. Демократія неможлива без переосмислення суспільної ролі та значення соціальних статей, їх впливу на всі соціальні процеси в суспільстві. Саме тому гендерна політика сьогодні відповідає тим змінам тим потребам, з якими сучасне суспільство моделює і проектує своє майбутнє. Потрібно зауважити, що подібну думку про гендерне становлення й розвиток суспільства поділяє сьогодні дедалі більше науковців. І це закономірно. Адже як свідчить досвід багатьох розвинених країн світу, заснована на таких ідейних і світоглядних засадах державна гендерна політика, здатна значною мірою сприяти тому, щоб озвучена З. Фрейдом фатальність "анатомія людини" – це її доля перестала бути невідворотною [4, 114].

Експериментальними базами дослідження були обрані Донецький інститут психології і підприємництва, Слов'янський державний педагогічний університет, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Дослідження проводиться з 2007 року по теперішній час. Кількість досліджуваних становить 97 студентів –III-го та V-го курсів денної форми навчання, спеціальностей: початкова освіта, дошкільне виховання,

Для перевірки висунутих гіпотез були використані такі методики: методика "Ціннісні орієнтації" (М. Рокич); діагностика емоційної спрямованості особистості (Б.І. Додонов).

Зокрема, результати дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів дозволили констатувати, що найбільш значущою є цінність здоров'я, матеріальне забезпечення, кохання, щасливе сімейне життя. Останні місця студенти віддали таким якостям, як «краса природи та мистецтва», «творча діяльність», а також до цього ряду увійшла «незалежність у судженнях та оцінках». До останньої п'ятірки входять такі цінності: «рівність в можливостях» та «спокій в країні, мир», «цікава робота».

«Кохання» та «Щасливе сімейне життя» отримали велику кількість балів у представників обох статей, проте для дівчат вони є більш значущими. Зауважимо, що «спокій в країні, мир» у дівчат III курсу входить до другої п'ятірки цінностей, в той час, як в усіх інших вона займає місце в останній п'ятірці.

Переходячи до аналізу інструментальних цінностей майбутніх педагогів, відмітимо, що перші місця представники обох статей віддали таким цінностям, як «чесність», «відповідальність», «освіченість». До першої п'ятірки у дівчат також увійшли «життєрадісність» та «вихованість». У свою чергу, юнаки віддають перевагу такій якості, як «самоконтроль». Як у юнаків, так і у дівчат останні місця займають цінності: «високі запити», «непримиренність до своїх та чужих недоліків». У юнаків до останньої трійки, крім цього, належать чутливість та раціоналізм. У дівчат останні місця посідають такі якості, як терпимість і широта поглядів.

Зазначимо, що найбільш істотні відмінності в ціннісних пріоритетах ми знаходимо в таких якостях: вихованість (переважає в дівчат), високі запити (переважає в юнаків), життєрадісність (переважає в дівчат), самоконтроль (переважає в юнаків), чутливість (переважає в дівчат) та широта поглядів (переважає в юнаків). Слід відмітити, що така цінність, як тверда воля у юнаків III курсу займав друге місце, у той час, як всі інші помістили її лише в останній третині списку.

Аналіз результатів обстеження емоційної спрямованості особистості показав таку картину (таблиця 1 .):

Таблиця 1

№	Емоційна спрямованість	Юнаки		Юнаки		Дівчата		Дівчата	
		III курс		V курс		III курс		У курс	
		місце	бал	місце	бал	місце	бал	місце	бал
I	Альтруїстична	8	3,6	7	5	3	5,7	7	5,3
II	Комунікативна	3	5,7	3	6,4	1	8	3	6,88
III	Глорістична	4	5	6	5,4	4	5,5	5	6,2
IV	Практична	1	6	1	7,5	2	6,88	2	7,4
V	Пугностична	6	4,5	5	5,6	6	4	9	4,38
VI	Романтична	2	5,8	2	6,7	2	6,88	1	7,83
VII	Гностична	5	4,9	4	6	5	5,38	4	6,5
VIII	Естетична	7	4	6	5,4	3	5,7	6	6
IX	Гедоністична	4	5	8	3,7	4	5,5	8	5
X	Акзитивна	9	0,26	9	1,4	7	1,3	10	2,5

У сфері загальної емоційної спрямованості (ЗЕС) дівчат та юнаків домінують такі типи: комунікативна, практична та романтична. Крім того, у дівчат, на відміну від юнаків, переважають альтруїстична та естетична ЗЕС.

Акзитивна ЗЕС у представників обох статей займає одностайно останнє місце в ієрархії емоційної спрямованості особистості. На відміну від дівчат, у юнаків на останньому місці знаходяться також альтруїстичний та гедоністичний типи ЗЕС. Проте, у дівчат передостаннє місце займає пугностична ЗЕС, яка в юнаків посідає середні місця. Слід зазначити, що суттєві відмінності в представників чоловічої та жіночої статі спостерігаються в області комунікативної, романтичної, акзитивної ЗЕС - вони переважають у дівчат. У свою чергу, у юнаків переважає пугностична спрямованість.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

1. Гендерні відмінності у сфері ціннісних орієнтацій молоді містяться в такому: у юнаків домінують цінності матеріального добробуту та цінності, спрямовані на особистісне зростання. У дівчат, у свою чергу, головні місця посідають цінності особистісного життя, а також вони більш спрямовані на взаємовідносини з іншими людьми.

2. На основі аналізу результатів дослідження загальної емоційної спрямованості ми можемо стверджувати, що у представників обох статей домінують такі типи ЗЕС: комунікативний, практичний та романтичний, "статеві відмінності в сфері загальної емоційної спрямованості складають

таку картину: у юнаків переважає пугностична спрямованість, а у дівчат відносно переважають комунікативна, романтична та акізитивна ЗЕС. У свою чергу, остання посідає найнижчі місця у студентів обох статей.

3. Загальна картина результатів експериментальної роботи демонструє наступну картину: у студентів педагогічних ВНЗ спостерігається тенденція до переорієнтації на індивідуально-та; особистісне значущі цінності. Переважна більшість молоді на передній план висуває матеріальні цінності; цінності, які мають значення в теперішньому та найближчому часі. Позитивним у цьому процесі може бути відмічений момент підвищення індивідуальної самосвідомості особистості, прагнення до самовдосконалення, саморозвитку в; особистісному та професійному плані. Проте, заслуговує на увагу і такий елемент самосвідомості студентської молоді, як низький рівень вибору цінностей прийняття інших, слабкий психологічний зв'язок з іншими людьми, соціальним оточенням.

Метою подальших досліджень нами обрано розробку ефективної корекційної програми щодо підвищення рівня ціннісного потенціалу соціокультурної сфери майбутніх педагогів на засадах народної педагогіки.

Література

1. Бабенко В.А. Гендерні проблеми в суспільстві та освіті // Гендер: сучасний стан та перспективи розвитку в українському суспільстві. – 2004. – С. 5-11.
2. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб., 2005.
3. Бутківська Т.В. Ціннісний вимір соціалізації учнів // Педагогіка і психологія. – 1997. - № 1. – С. 130-137.
4. Кочарян О.С. Особистість і статеві роль; симптомокомплекс маскуліності/фемінності в нормі та патології: Автореф. дис. ...доктора псих, наук 19.00.04. – К., Університет ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1996, 48 с.
5. Лавриченко Н.М. Гендерна соціалізація школярів у сучасній Великій Британії // педагогіка і психологія. – 2004. – №1. С. 113 – 124.
6. Поторій Я.І. Особливості цінносно-мотиваційної сфери студентів // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 2. – С. 36-39.

В статтє проанализированы содержательные и структурно-динамические характеристики системы ценностных ориентаций

студентов разных специальностей на идеях народной педагогики и их взаимосвязь с другими личностными качествами.

Вакуленко Валентина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри адміністрування Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Стягу нова Ольга Олександрівна - старший викладач кафедри педагогіки початкової та дошкільної освіти Донецького інституту психології і підприємництва (м. Донецьк).

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Миропольська Н.Є.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ (АНАЛІЗ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ)

Н.В. Горбенко

Розбудова правової української держави висуває на перший план проблему формування правосвідомості учнівської молоді, тому зміст сучасної освіти повинен будуватися на принципах демократизації соціальних стосунків та пріоритетності формування правових цінностей. У пошуках нових підходів до виховання законослухняних громадян ми звертаємося до педагогічного досвіду Німеччини.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Розбудова демократичної української держави висуває на перший план проблему формування правосвідомості учнівської молоді, розв'язання якої можливе за умови перегляду основних принципів, завдань, змісту, форм і методів правової освіти і виховання у вітчизняній освітній системі. Внаслідок правового виховання в школі кожна дитина повинна стати законослухняним громадянином, що розуміє сутність і цінність правової системи суспільства. Тому зміст сучасної освіти повинен будуватися на